

O‘ZBEKISTON TA‘LIM TIZIMIDA MEDIA SAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Kadirova Xalima Buvabayevna

Toshkent davlat pedagogika

universiteti dotsenti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ta‘lim tizimida media savodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish, zamonaviy o‘qitish texnologiyalari va ta‘limda axborot texnologiyalarini tashkil etish haqida so‘z yuritiladi*

Kalit So‘Zlar: *media savodxonlik, axborot madaniyati, axborot texnologiyalari, pedagogik faoliyat, samaradorlik, yosh avlod, fan, texnika, ta‘lim, taraqqiyot*

KIRISH

Bugungi kunda inson turmushining barcha sohalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining qo‘llanilishi dinamik va global xarakter kasb etmoqda. Ayniqsa o‘sib kelayotgan yosh avlod zamonaviy yangi mediata’sirlar ostida qolib, axborot hamjamiyatiga kirib bormoqdalar. Yangi texnologiyalar ta’siri ostida axborot oqimlari jadallik bilan o‘sib borayotganli ommaviy axborot vositalarining ta’siri yanada kuchaymoqda. Zero, bugungi kunda jahonda mutloqo yangi shakldagi axborot makonining paydo bo‘lishi va kompyuter texnologiyalarining yuqori sur‘atda rivojlanishi oqibatida kishilar o‘rtasidagi axborotlar maydoning almashinuvi jarayonining kengayishi, yangi bosqichga ko‘tarilishi insoniyat ongu-tafakkurida ham o‘zgarishlarga sabab bo‘lmoqda.

O‘zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi”da oliy ta‘lim tizimi oldiga qator muhim vazifalar qo‘yilgan. Jumladan, mustaqil bilim olishni individuallashtirish, masofaviy ta‘lim tizimi texnologiyasini, uning vositalarini ishlab chiqish va o‘zlashtirish, yangi pedagogik hamda axborot texnologiyalari, tayyorgarlikning modul tizimidan foydalangan holda talabalarni o‘qitishni jadallashtirish ana shunday dolzarb vazifalar sirasiga kiradi.

Fan, texnika va texnologiyalar taraqqiyotining bugungi darajasi bilan bo‘ljak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish jarayoni orasidagi mavjud nomuvofiqlikni bartaraf etish zarurati oliy ta‘lim tizimida zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarining yetarli joriy etilmaganligi sababli yanada yuqori dolzarblik kasb etmoqda. Fan va texnikaning mavjud yangiliklari ularni o‘quv dasturlari va darsliklari mazmuniga jadal kiritishni talab etadi va bu orqali talabalarining zamonaviy bilimlarini shakllantirishga zamin yaratadi.

Zamonaviy o‘qitish texnologiyalarining joriy etilishi va turli metodik yondashuvlar esa, o‘z navbatida, talabalarda ko‘plab fundamental tushunchalarni nisbatan yengil va mustahkam shakllanishiga qulay sharoit yaratadi. Ma‘lumki, fan va texnika jadal sur‘atlar bilan rivojlanayotgan bugungi kunda ko‘plab ilmiy bilimlar, tushuncha, tasavvurlar va axborotlar hajmi keskin ortib bormoqda. Bu bir tomondan fan va texnikaning yangi bo‘limlari va sohalarining shakllanishini ta‘minlayotgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan, fanlar orasida hukmron bo‘lgan chegaralarni buzib, integratsiya jarayonini jadallashtirishni talab etadi.

ASOSIY QISM

Ta’limda axborot texnologiyasi - oldinga qo‘yilgan ta’limiy maqsadlarga erishishga imkon beradigan, nazariy asoslangan ta’lim jarayonini amalga oshirishning shakllari, uslublari, usullari va vositalarining yig‘indisidir. Bunda u tegishli ilmiy modellashtirishga (loyihalashtirishga) tayanadi, bu jarayonda ushbu maqsadlar bir xil ma’noda beriladi hamda o‘quvchining shaxsiy xususiyatlari va sifatlarini uni rivojlantirishning muayyan bosqichida ob’ektiv ravishda bosqichma-bosqich o‘lchash va baholash imkoniyati saqlanadi. "Axborot texnologiyasi" har qanday pedagogik tizimda - ilmiy masalalar bilan o‘zaro munosabatda bo‘lgan tushunchadir. Biroq, agar ilmiy masala o‘qitish va tarbiya qilish maqsadlarini ifodalaydigan bo‘lsa, u holda axborot texnologiyasi o‘qitish va tarbiyalash yo‘llari, ularga erishish vositalarini ifodalaydi. Bu jarayonda ilmiy masala tuzilmasida talabalarning shakllantirilishi va rivojlantirilishi lozim bo‘lgan aniqlangan sifatleri muayyan shart-sharoitlarda o‘qitish maqsadlari sifatida ishtirok etadi, u esa umumiy holda ta’lim mazmunining o‘ziga xos xususiyatini belgilaydi.

Ta’limda axborot texnologiyalarini tashkil etish va amalga oshirish maqsadida faoliyat yuritish algoritmining umumlashgan chizmasidan foydalanish mumkin. U o‘qitish va tarbiya qilishning bir nechta bosqichlarini o‘z ichiga oladi: mo‘ljal olish (ta’lim-tarbiyaviy maqsadlar to‘g‘risidagi tasavvurlarni shakllantirish); amalga oshirish (o‘qitish-tarbiyalash uslublari, usullari va vositalarini ko‘zda tutilgan ketma-ketlikda amalga oshirish); nazorat qilish va tuzatish. Har bir axborot texnologiyada, shuningdek, qo‘yilgan maqsadga erishish uchun uning faoliyat yuritishini kuzatish, nazorat qilish va tuzatish qoidalari tizimidan iborat bo‘lgan boshqarish algoritmidan foydalaniladi. Belgilangan o‘qitish-tarbiyalash maqsadlarining har biriga erishish uchun pedagoglarning qat’iy belgilangan o‘quv-tarbiyaviy faoliyatini boshqarish algoritmidan foydalaniladi. Bu nafaqat o‘qitish-tarbiyalash jarayonining muvaffaqiyatlilikini baholash, balki belgilangan samaradorlikka ega bo‘lgan jarayonlarni oldindan loyihalashtirish imkonini beradi.

Ta’limiy o‘zaro ta’sir ko‘rsatish uslublari, usullari va vositalarini saralash va oqilona tanlab olish axborot texnologiyasining o‘ziga xos vazifasi sifatida ishtirok etadi. Aynan ular ulardan har birining o‘ziga xos xususiyatini belgilashda hamda pedagogik faoliyatning mavjud shart-sharoitlari, pedagogning shaxsiy o‘ziga xos xususiyatlari va uning pedagogik tajribasini aks ettirishlari lozim. O‘quvchining shaxsiy xususiyatlarini yoritish va aniqlash (tashxis) masalasi axborot texnologiyasining yanada mas’uliyatli vazifasi hisoblanadi. Ushbu maqsadlarda o‘quv-tarbiyaviy jarayonning barcha bosqichlarida shaxsning ruhiy (psixologik) tuzilmasi uchun (masalan, psixik jarayonlar, ta’lim olish va xususiyatlar) tanlangan konsepsiyadan foydalanish mumkin. Biroq, sifatlarining o‘zini bir qator shart-sharoitlarga muvofiq kelishi lozim bo‘lgan tegishli aniqlash (tashxis) tushunchalarida izohlab berish (interpretatsiya qilish) zarur. Ulardan eng muhimlari quyidagilar hisoblanadi:

- muayyan sifatning boshqalardan aniq farqlanishini ta’minlaydigan bir ma’noli aniqlik;
- aniqlash (tashxis) jarayonida baholanadigan sifatni aniqlash uchun tegishli vositalarning mavjudligi;
- shaxsiy fazilat o‘lchovlarining ishonchli shkalasi bo‘yicha shakllanganlik va sifatlarining turli darajalarini aniqlash imkoniyatlari.

Ta’limda axborot texnologiyasi mohiyatini tushunishning bayon etilgan umumiy yondashuvi uning yetarli darajada murakkabligi to‘g‘risida xulosa chiqarishga imkon beradi. U pedagogik amaliyotda shunday kutilmagan natijalarga ega bo‘ladiki, butun tarbiyalash jarayoniga yangi sifatlarini berish to‘g‘risida so‘z ochishga imkoniyat beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

1. Ta’limda o‘qitish-tarbiyalash muayyan texnologiyani amalga oshirish shart-sharoitlarida yaxlit xususiyatga ega bo‘ladi. Uni alohida o‘quv yoki tarbiyaviy bo‘limlarga ajratish, alohida usullar yig‘indisi yoki bir-biri bilan o‘zaro bog‘liq bo‘lmagan shaxsiy xususiyatlar va sifatlarning ketma-ket shakllantirilishi ko‘rinishida amalga oshirish murakkabdir. Muayyan texnologiya doirasidagi o‘qitish-tarbiyalash kompleks xususiyatlarga ega.

2. Birinchisini hisobga olgan holda, ta’lim-tarbiyaviy faoliyatga faqat maxsus texnologik yondashuvlarni joriy etish puxta o‘ylangan holda hal etilishi lozim.

3. Muayyan axborot texnologiyasida barcha foydalanuvchilar uchun hamma tomonlama va uyg‘un rivojlangan shaxsni shakllantirish yo‘lida o‘tish lozim bo‘lgan umumiy bosqichlar mavjud.

Pedagogik jarayonlarni texnologiyalashtirish, ularga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish g‘oyasi ularni boshqariladigan qilish: "bir narsaga va qandaydir" qilib emas, balki kafolatlangan muvaffaqiyat bilan erishishdan iborat. Asosiy g‘oyaga ko‘ra, har qanday darajadagi o‘qituvchi uning maqsaddan boshlab to natijalarni baholashgacha bo‘lgan xatti-harakatlarini belgilaydigan o‘quv materiallarini texnologik qayta ishlash asosida berilgan natijalarga erishadi. Boshqa bir tomondan, inson omilining pedagogik jarayonda mavjudligi texnologik hisob-kitobni murakkablashtiradi. Texnologiya muxoliflarining aytishlaricha, o‘qitish, bundan tashqari tarbiyalashni shaxssiz, munosabatlarsiz, his-tuyg‘ularsiz amalga oshirib bo‘lmaydi. Tabiiyki, ilm-fan ta’lim-tarbiyaviy jarayonda texnologiyalashtirish va shaxs o‘rtasidagi qarama-qarshilikni hal etish yo‘llarini qidiradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning “Hozir butun dunyoda terrorizm, ekstremizm va boshqa tahdidlar Internet makoniga kirib, moslashib olgan... Mana shunday mafkuraviy kurash sharoitida yoshlarimiz sezgir va ogoh bo‘lishi, har bir masalada avvalo Vatan manfaatini o‘ylab ish tutishi zarur”. – degan talablari ijtimoiy tizim modernizatsiyalashtirilayotgan hozirgi davrda axborot almashinuvi jarayonini prognozlash va tartibga solish o‘ta dolzarb vazifa ekanini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-son “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”, 2017 yil 5 iyuldagi PF-5106-son “Yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish va O‘zbekiston yoshlar ittifoqi faoliyatini qo‘llab-quvvatlash to‘g‘risida”, 2017 yil 11 avgustdagi PF-5148-con “Matbuot va axborot sohasida boshqaruvni yanada takomillashtirish to‘g‘risida”, 2018 yil 19 fevraldagi PF-5349-con “Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” farmonlari, shuningdek, 2012 yil 21 martdagi PQ-1730-son “Zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalarini yanada joriy etish va rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”, 2017 yil 13 sentyabrdagi PQ-3271-con “Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ‘ib qilish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to‘g‘risida”, 2019 yil 2 fevraldagi PQ-4151-son “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”, 2017 yil 8 sentyabrdagi O‘RQ 444-son “Bolalarni ularni sog‘lig‘iga zarar etkazuvchi axborotdan ximoya qilish to‘g‘risida”, 2019 yil 7 iyundagi PQ-4354-con “O‘zbekiston Respublikasi aholisiga axborot-kutubxona xizmatini ko‘rsatishni yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi qarorlari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universitetini tashkil etish tug‘risida” 2018 yil 24 maydagi

3737-son karorida jaxon axborot makoni globallashtirish kuchayishi ommaviy axborot vositalari sohasida dunyoda sodir bulayotgan voqealarga tez va mos ravishda munosabat bildirish, O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan demokratik qayta o‘zgarishlar haqida respublika axolisini, dunyo hamjamiyatini o‘z vaqtida va xolisona xabardor qilish tizimini takomillashtirish masalasi eng dolzarb vazifalardan biriga aylanib borayotganligi qayd etilgan.

XULOSA

Ta’lim-tarbiyaviy jarayon tushunchasi o‘qitish va tarbiyaviy texnologiyalar tushunchalari bilan bir qatorda uslubiy bilimlar qatoriga kiradi, yoki uning ilmiy tahlili va amaliy tashkil etilishida ta’limiy tizimlar, qonuniylik, pedagogikada tizimli va texnologik yondashuvlar to‘g‘risidagi bilimlar birlashtiriladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 15 iyundagi “Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti faoliyatini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” gi PQ-290-son Qarori I-ilovasining “2022 - 2026 yillarda Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetini transformatsiya qilish va kompleks rivojlantirish dasturi” ning 8-bandida uzluksiz ta’lim tizimi integratsiyasini ta’minlash maqsadida universitetda ish beruvchilarning doimiy faoliyat ko‘rsatuvchi kengashlarini tashkil etish hamda ular orasida so‘rovlar o‘tkazib, o‘quv dasturlarini takomillashtirib borish vazifasi belgilangan. 2022-yil 15-avgustdagi “Universitetda ish beruvchilarning doimiy faoliyat ko‘rsatuvchi kengashini tashkil etish haqida”gi 258-U-son buyrug‘i bilan “Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetining ish beruvchilar kengashi to‘g‘risida”gi Nizom hamda ushbu kengashning tarkibi tasdiqlangan, uning asosiy vazifalari belgilangan. Shuningdek, 2022/2023-o‘quv yili boshida ish beruvchi tashkilotlar bilan “Pedagogika oliy ta’lim muassasalari ta’lim yo‘nalishlarining o‘quv-me‘yoriy hujjatlarini takomillashtirish hamda uzluksiz ta’lim muassasalari bilan hamkorlikni kuchaytirish” yuzasidan (onlayn) so‘rovnoma o‘tkazildi. Mazkur so‘rovnoma natijalariga ko‘ra 2022/2023-o‘quv yilidan boshlab, pedagog kadr tayyorlaydigan barcha oliy ta’lim muassasalari o‘quv rejalariga “Mediasavodxonlik va axborot madaniyati” fani majburiy fan sifatida kiritilgan.

O‘zbekistonda mediamuhitning kengayishi mamlakat mediabozorida yangi multikultural axborot makonini yaratish uchun asoslarni hozirlaydi. Bunda maktab ta’limi bosqichidayoq shakllantirilishi lozim bo‘lgan aholining axborot madaniyati masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Internetning jamiyatga, ijtimoiy guruhlariga va alohida shaxslarga ta’siri kuchayib borishi munosabati bilan aholining mediasavodxonligi masalasini ko‘tarish zaruriyati vujudga keldi

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. Toshkent oqshomi. 2020 yil, 25 yanvar. № 13 (14064).
2. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy taxlil, qilish tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. -T.: O‘zbekiston, 2017
3. Муратова Н. Интернет-журналистика в Узбекистане. Особенности on-line изданий и их функционирование в условиях глобального информационного рынка. /Автореферат дисс. С-20

4. The pedagogy of the Massive Open Online Course: the UK view. Sian Bayne and Jen Ross, the University of Edinburgh. The Higher Education Academy. 2013.
5. A'zamxonov S.X. Ta'lim jarayonida o'qituvchi faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari <https://bestpublication.org/index.php/iq/article/view/1106> vol. 2 no. 22 (2022): ijodkor o'qituvchi 381-386-bet
6. A'zamxonov S.X. Ta'lim jarayonida o'qituvchi faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari. <https://bestpublication.org/index.php/ozf/article/view/1313/1272> vol. 1 no. 12 (2022): o'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali 453-459-bet
7. Kadirova Y. B. The Advantages of Improving Students' Civic Literacy in Building a Democratic State Governed by the Rule of Law //International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. – 2021. – T. 8. – №. 5. – C. 469-473.
8. Кадырова, Я. Б. (2023) YOSHLARDA FUKAROLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH ORQALI VATANPARVARLIK VA BAYNALMINALLIK TUYG‘ULARINI, RIVOJLANTIRISH.
9. Buvabaevna, K. Y., & named after Nizami, T. D. P. U. (2021). THE ROLE OF FAMILY AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN INCREASING THE CIVIL LITERACY OF STUDENTS. MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS, 140.
10. Kadirova, Y. B. (2023). TA'LIM JARAYONIDA O 'QITISHNING INTEGRATIV TEXNOLOGIYALARINI ISHLAB CHIQUISH VA AMALIYOTIDA QO 'LLASH. Innovations in Technology and Science Education, 2(10), 541-548.
11. Kadyrova, H. (2023). VALUE OF DEVELOPING MEDIA LITERACY, MEDIA EDUCATION, INFORMATION CULTURE IN UZBEKISTAN. Science and innovation, 2(B9), 23-27.
12. Bekmurodov M., Akhmedova F., Kadirova K. Study the process of harmonization formation of personal and professional qualities at students //International Journal of Psychosocial Rehabilitation. – 2020. – T. 24. – №. 51. – C. 597-605
15. Kadirova Y. LOVING THE COUNTRY IS FAITHFUL //Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. B4. – C. 420-423.